

RİSALE-İ NURDAKİ ESERLERİNDEN İŞARAT-ÜL İ'CAZ-DA GEÇEN GRAMERLER VE İFADE ETTİKLERİ MÂNALAR

- قُلْ -kelimesi, Kur'anın çok yerlerinde mezkûr veya mukadderdir.”(i.i.13)
- قَالَ,deki ا "elif" hıffeti ifade ediyor. Aslı "vav" olsun, "ye" olsun, ne olursa olsun bize taalluk etmez.”(i.i.119)

* قَالَ-قَالُوا tabirleri, mukavele ve muhavere şeklinde müşavere üslûbunu insanlara öğretmek içindir.”(i.i.202)

* بِه -'deki ب -harfi, sebebiyet ile karışık ılsak manasıdır.”(i.i.102)

* Be-Atf içindir.

* İlsakı ifade eden بِكُلِّ kelimesindeki ب ilmin, malumdan infikak ve infisalının mümkün olmadığına işarettir. كُلِّ tamimi ifade eden bir edattır.”(i.i.195)

* Zarfiyeti ifade eden - فِي -tabiri, Kur'anın sathına ve zahirine konan şek ve şüphe varsa, içerisindeki hakaik ile def'edilebileceğine işarettir.”(i.i.37)

* Evet, "lillah"daki "lâm" ilm-i sarfça bir manası ihtisas ve istihkaktır. "Elhamdü"deki "elif lâm" bir manası istiğraktır. Demek bütün hamdler Allah'a mahsustur. Demek tevhidi, kat'î ifade ediyor.”(e.11/95)İhlâsı belirtir.

* ل :الله : "Lâm" burada ihtisas içindir.”(i.i.17)

* لکم -1- : Bu ل "lâm" ihtisas için değildir, ancak sebebiyeti ifade ediyor.”(i.i.100)

* Lâm: Bir şeyin Kim'e ve Ne için? Olduğunu beyan eder.

* لکم -1- 'deki ل "lâm", ecliyet ve sebebiyet içindir.”(i.i.103.)

* Leke – deki Lâm Fayda ve Menfaata işaret eder.

* Leke:Sıla,Talil ve Sebebiyyet için...

* على -Ulviyeti,Teklif ve yükün yükümlülüğünü ifade eder.

* عَلَى -İhtiyarsız oluşu ifade eder.(i.i.49)

* خَتَمَ : عَلَى -nın, fiil veya fiili müteaddi ile kullanılması - عَلَى gibi-, o ieyin damga gibi sabit ve silinmez olduğuna işaret eder.(i.i.77)

* عَلَيْكَ -5- ye bedel إِلَيْكَ -6- nin zikri, :Bir şeyi cüz-i ihtiyar ile kabule işaret eder.

* ذَلِكَ zât ile sıfatı gösteren bir işaretler.

* -İşaret-i hissiyeye mahsus olup, Tenzihi ifade eder.

* -Ve işareti akliyyede de kullanılırken tazim ve Ehemmiyeti belirtir.

* -Bu'diyyeti de ifade eder.(i.i.36)

* إِذِ zaman-ı maziyi ifade ettiği cihetle, sanki zihinleri geçmiş zamanların silsilesine götürür veya o silsileyi bu zamana getirir, ihzar eder ki; zihinler, o zamanlarda vukua gelmiş olan hâdiseleri görsünler.”(i.i.200)

* إِذَا ise, cezm ve kat'iyete delalet eder.”(i.i.129)

* أَنْ şekk ve tereddüdü ifade eder.(i.i.129)

* -Edat-ı şarttır. Şart edatları daima -hararetle ateş gibi- biri sebep, diğeri müsebbeb iki cümleye dâhil olurlar. İlm-i Nahivce birisine fiil-üş şart, ikincisine ceza-üş şart denir. Bu iki cümle arasında, hararetle ateş arasında olduğu gibi, "lüzum" lâzımdır.”(i.i.125)

* -Huruf-u şartiyeden olan أَنْ zaman-ı halden istikbal dağlarına atıyor.”(i.i.136)

* أَنْ herhangi bir cümlede bulunursa, o cümlenin damını deler, hakikate nüfuz eder. Ve o davayı veya hükmü aşağıya indirir, hakikate yapıştırmakla, o hükmün hayalî veya zannî veya mevzu veya hurafe hükümlerden olmadığını ve ancak hakaik-i sabiteden olduğunu isbat eder.”(i.i.65)

* -Tahkik içindir.Şek be İnkârı ref' eder.

* -Hem hükmün hakikata bağlı olduğuna, hem hükümde vaki' olan tereddüd ve inkârların def'ine delalet eder.

* **إِنَّ** nin ifade ettiği tahkik, bazan sarih hükme değil, cümlenin bir kaydından istifade edilen zımnî bir hükme raci' olur.”(i.i.204)

* **أَنِّي**: Burada mütekellim-i vahde ile, **وَأَذَقْنَا** da, mütekellim-i maalgayr zamirinin zikirlerinden şöyle bir işaret çıkıyor ki: Cenab-ı Hakk'ın halk ve icad fiilinde vasitanın bulunmadığına, kelâm ve hitabında vasıtaların bulunduğuna işarettir.”(i.i.200)

* **أَنَا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَىكَ اللَّهُ** --(Nisa Sûresi: 105.)-

ayet-i kerimesinde azamete delalet eden **نَا** zamir-i cem'i, vahiye vasitanın

bulduğuna işaret olduğu gibi, **بِمَا أَرَىكَ اللَّهُ** -7- ' de müfred hükmünde olan Lafza-i Celal, manaları ilham etmekte vasitanın bulunmadığına işarettir.”(i.i.200)

* **أُولَئِكَ** ile işaret-i hissiye.(i.i.59)

* **أُولَئِكَ** ile yapılan işaret-i hissiye. Bir şeyin müteaddid sıfatlarını zikretmek, o şeyin zihinlerde tecessüm etmesine ve akılda hazır ve hayalde mahsus olmasına sebep olduğuna işarettir.”(i.i.60)

* -İşaret ve uzaklık içindir.

* -Üç şeyi ifade ediyor: Birisi İhzar, İkincisi Mahsusiyet, Üçüncüsü uzaklıktır.

* **الَّذِينَ** esma-i mübhemenen olduğundan, onu tayin ve temyiz eden yalnız sılasıdır.”(i.i.41,48,97)

* **الَّذِينَ** :Mahud ve malum olan şeylerde kullanılması usuldür.

* -Esmâ-i mevsuledendir.

* -Göze görünmezden evvel akla görünen garib ve yeni hakikatlara bir vasıta-i işarettir.

* - Harf-i tarif olan **آل**'in ifade ettiği beş manayı **الَّذِينَ**'de ifade ediyor. O manaların en meşhuru, ahiddir. Yani, gerek **آل**'den, gerek **الَّذِينَ**'den,, ma'hud ve malûm bir şey kastedilir.”(i.i.66)

* **التَّيِّبِ** esma-i mevsuledendir. "Sıla" dâhil olduğu cümlenin evvelce malûm olduğunu iktiza eder.”(i.i.137)

* **آل** hasr-ı örfiyi belirtir.Ma'hut şeye işaret için vaz' edilir.

* -Ma'lumu ifade eder.

* -Hakikatı tasvir etmeye işarettir.

* -Cinsi ve hakikatı ifade eder.

* -Harfi tarif olmayınca;Mutlak ve Takyid edilmemesini ifade eder.(i.i.36)

* **أَمْ** müsavâtı ifade eder.

* -Müsavâtın medarı ya adem-i faidedir,veya mucibin adem-i vücududur.(i.i.68)

*-Huruf-u câzimedden olan **لَمْ** istikbalden mazi derelerine fırlatıyor.”(i.i.136)

* - **أَمَّا** : Bu **أَمَّا** şart edatıdır. Dahil olduğu her iki cümleyi birincisi melzum, ikincisi lazım veya evvelkisi şart, ötekisi meşrut olmak üzere, ikincisini birinci ile bağlar.

Evet bu **أَمَّا** iki cümle arasında lüzumu tesis etmek için vaz edilmiştir. (i.i.170)

* -Mâkabillerindeki icmali tafsil etmekle,Tahkik ve Tekidi ifade ediyor.

* -Umumu ifade eden **مَا** herşeyde menfaatleri aramaya insanları terhib ve teşvik içindir.”(i.i.193)

* -İbham mânasınadır.

* -Tamimi ifade ettiğinden,kaidenin umumi olduğuna işarettir.

* لَنْ huruf-u nâsibeden olup, dâhil olduğu fiili istikbale nakleder, müekked veya müebbed olarak istikbalde nefyeder.”(i.i.136)

*-Teb'izi ifade eden مِنْ, Mübteda olarak da gelir.
وَلَكِنَّ مَسْتَهُمْ نَفْحَةً مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ (Enbiya Sûresi: 46.) gibi

* -Beyaniyye içindir.

* كَلِّ , tamimi ifade eden bir edattır. Burada ifade ettiği tamimden hiçbir şeyin, hiçbir ferdin tahsisi ve daire-i şumulünden ihracı yoktur.”(i.i.195)

* لَعَدَّ kelimesi ümid ve recayı ifade ediyor. Fakat bu mana, -hakikatiyla- Cenab-ı Hak hakkında istimal edilemez. Binaenaleyh ya mecazen istimal edilecektir. Veya muhatablara veyahut sâmi' ve müşahidlere isnad edilecektir. Mana-yı mecaziyle Cenab-ı Hak hakkında isnad edilmesi şöyle tasvir edilir: Nasılki bir insan bir iş için bir adamı techiz ettiği zaman, o işin o adamdan yapılmasını ümid eder. Kezalik -bilâ teşbih- Cenab-ı Hak insanlara kemal için bir istidad, teklif için bir kabiliyet ve bir ihtiyar vermiştir. Bu itibarla Cenab-ı Hak insanlardan o işlerin yapılmasını intizar etmektedir, denilebilir. Bu teşbih ve istiarede, hilkat-i beşerdeki hikmetin takva olduğuna ve ibadetin de neticesi takva olduğuna ve takvanın da en büyük mertebe olduğuna işaret vardır.”(i.i.98)

* -Kur'an-ı Kerim'de kesretle zikredilen يَا أَيُّهَا ile edilen hitab ve nida, üç vecihle ve üç edatla te'kid edilmiştir. Birisi: İkazı ifade eden ve ikaz için kullanılan يَا--

harfidir. İkincisi, alametleri aramakla birşeyi bulmak için kullanılan أَيُّ kelimesidir ki, Türkçede "hangi" kelimesiyle tercüme edilir. Üçüncüsü, gafletten ayıltmak için

kullanılan هَا harfidir. Bu te'kidlerden anlaşılır ki, burada şu tarz ile yapılan nida ve hitab, çok faidelere ve nüktelere işaretler.”(i.i.95-96)

* يَا ile nida edilen insanlar gafil, gaip, hazır, cahil, meşgul, dost, düşman gibi çok muhtelif tabakalara şamildir. Bu muhtelif tabakalara göre يَا'nın ifadesi değişir. Meselâ: Gafile karşı tenbihi ifade eder, gaibe ihzarı, cahile tarifi, dostu teşviki, düşmana tevbih ve takri'i gibi her tabakaya münasib bir ifadesi vardır. Sonra makam kurbu

iktiza ettiği halde, uzaklara mahsus olan يَا edatının kullanılması birkaç nokteye işaretler:

1- Teklif edilen emanet ve ibadetin pek büyük bir yük olduğuna,

2- Derece-i ubudiyetin, mertebe-i uluhiyetten pek uzak olduğuna,

3- Mükelleflerin, zaman ve mekânca hitabın vakit ve mahallinden ırak bulunduğuna,

4- İnsanların derece-i gafletlerine işarettir.”(i.i.96-97)

* - **ثم** : Mâkabliyle mâba'di arasında bu'd-u mesafeyi ifade eder.(i.i.211)

* -Mâba'dinin mâkablından bir zaman sonra vücuda geldiğine delalet eder ki,buna Terahi denilir.

*-İstifham ifade eden **انؤمن** (i.i.181) ,Aynı zamanda taaccübü ifade etmekle inkârı tazammun eder.

*-Zamir-ül fasl olan **هم** (i.i.62) Mübteda ve haber arasında bulunursa,mübtedayı çok haberlere mübteda yapar. Ve bu gibi haberlerin tayinini de hayale havale eder. Yani haberlerin mahdud ve muayyen olmadığını hayale arz etmekle; hayali, münasib haberleri taharri etmeye teşvik eder. Nasilki Zeyd'i ele almakla "Zeyd âlimdir, Zeyd fâzıldır, Zeyd güzeldir." gibi Zeyd'in sıfatlarından çok hükümleri dizebilirsin.”(i.i.63)

* **هم** zamiri hayali harekete getirir.

* **أَنْ يَضْرِبَ** fiildir. Fiil, müstakil ve sabit olmadığından, sanki latiftir. Müttekellimin kasdı onda durmuyor, mef'ule geçiyor. Masdar olan "darb" ise isimdir. İsim, müstakil ve sabit olduğu için sanki kesiftir. Müttekellimin kasdını cezbedip, mef'ule vermemesi ihtimali vardır.”(i.i.168)

*-İlm-i Sarf'ta **ل, ع, ف** bütün fiillerin terazisi olduğu gibi; üslûblarda da uzun hikâyeleri, işleri, vakıaları, kıssaları bir lafız ile ifade eden bir fezlekedir. Sanki kinaye kabilinden cümleleri tabir eden bir zamirdir.”(i.i.136)

* -Mazi olarak ifade; Bir şeyi –Nimet gibi- talep etmeye vesileliği ifade eder.(i.i.25)

*-Muzari :İstirrar ve Sürekliliğe işaret eder.Kat'i ve kesinliliğe delalet eder.Teceeddüdü yani yenilenmeyi belirtir.(i.i.202)

* -İsmi Fail :Devamlılığı ifade eder.

* -Haberin aslı ve müstehakkı, nekre olmaktır.

*-Marife olarak gelmesi, hükmün zahir ve malûm olduğuna işarettir.”(i.i.192)

*-MeçHul Sığıması :Şeref ve Keramete delalet eder.(i.i.147)

*-Gaibden hitaba yapılan iltifat; ya şiddet-i hiddete veya kesret-i muhabbete işarettir.”(i.i.182)

*-Tenvin,Tenvin-i Tenkir;Bir şeyin hakikatı idrak edilemez,demektir.İhata edilemez.

*-Tamimi ifade eder.

*-Marifenin zıddı olan "nekre"; ya şiddet-i hafâdan olur veya kesret-i zuhurdan neş'et eder. Buna binaendir ki,"tenkir" bazan tahkiri bazan ta'zimi ifade eder.

*-Bir nekre, marife olarak mükerreren zikredilirse; o marife, o nekrenin aynı olur. Fakat o nekre, nekre olarak zikredildiği takdirde, alekser birbirinin aynı olamaz.”(i.i.61,152,39)

*- و harf-i attır. Malûm ya, birşeyin diğer birşeye atfı, aralarında bir münasebetin bulunmasına mütevakkıftır.”(i.i.129)

*-Atfın hüsnü, münasebetin hüsnüne bakar. Hüsn-ü münasebet, her iki cümleden takib edilen garaz ve maksadın bir olmasına mütevakkıftır.”(i.i.64)

*-"vav", vav-ı haliyedir yani mâba'dinin mâkabline hal olduğuna delalet eder.... "vav"ın haliyeti, bir mukaddere işarettir.”(i.i.182)

*- ف, müddet ve mühlet olmaksızın takibi ifade eder.”(i.i.102)

*-Takibiyye. evvelki cümleden teferru' ve teşa'ub ettiğini ifade eden ف , bu cümleyi her iki şikkıyla intac eden zımnî ve gizli bir delile işarettir.”(i.i.169-170)

*- ف takib ve ittisali ifade eder. Yani, mâkabliyle mâba'dinin arasında mesafe olmayacaktır.”(i.i.183)

*- فی :Zarfıyeti ifade eder.(i.i.37)

MEHMET ÖZÇELİK